

مسمومیت‌ها پی‌که معلوم شده عمدی هستند

چه کسی پاسخی برای معمای گزارش‌های مسمومیت دانش‌آموزان دارد؟

فاطمه کریمخان

رقم دقیق، رسمی و تایید شده‌ای منتشر نشده. بدون در نظر گرفتن دو حادثه مسمومیت در اردبیل و خراسان که از انتشار منوکسید کربن در مدارس آنها اطمینان داریم، بر اساس شمارش تعداد مسمومانی که از آذر تاکنون در گزارش‌های خبری مسمومیت در مدارس به آنها اشاره شده، می‌دانیم که بیش از 530 دانش‌آموز و چندتایی معلم و مدیر مدرسه از 9 آذر تا 9 اسفند درگیر آن چیزی شده‌اند که حالا در افکار عمومی با عنوان «مسمومیت‌های سریالی دانش‌آموزان» شناخته می‌شود. به طور متوسط روزانه 6 نفر عمدتاً در دو شهر قم و بروجرد، گزارش مسمومیت داده‌اند.

تعداد درست بستری‌ها هم روشن نیست؛ می‌دانیم که عموم دانش‌آموزانی که با علائم مسمومیت از کلاس‌های درس بیرون زده‌اند، به بیمارستان فرستاده شدند، اما تعدادی هم توسط والدین از مدرسه برده شده‌اند و ممکن است به کلینیک‌های خصوصی رفته باشند، پس علاوه بر این که تعداد دقیقی از دانش‌آموزان و معلمان مسموم شده در اختیار ما نیست، گزارش روشنی از تعداد دانش‌آموزانی که به دلیل بروز این مسمومیت‌ها در بیمارستان ماندگار شده و اقلایک شب را تحت مراقبت بوده‌اند هم نداریم.

از گزارش‌های منتشر شده روشن است که علائم در طیفی از ناتوانی‌های موقتی در حرکت، مثل احساس سنگینی به خصوص در پاها، تا تنگی نفس، سردرد، حالت تهوع و استفراغ متغیر بوده. علائمی مانند سوزش گلو هم گزارش شده اما گزارشی از سوزش چشم، دیدن «دود» یا «گاز رنگی» و مانند آن ثبت نشده. در گزارش‌های تازه‌تر اثری از گزارش «بو» دیده می‌شود. گزارش استشمام بوی آمونیاک، بوی نارنگی گندیده و اخیراً هم یک مورد گزارش استشمام بویی شبیه نعنا وجود دارد. در بسیاری از

گزارش‌ها به «بو» خاصي در مکان‌هایی که مسمومیت در آنها بروز کرده، اشاره نشده. علاوه بر اینها، گزارشي از تنفس بويي شبیه «شوينده» و «وايتکس» گزارش شده. ترکیب اصلي وايتکس «کلر» است که مي‌تواند موجب بروز مسمومیت‌هاي تنفسي هم بشود. گاز کلر، عامل پایه در برخي گازهايي است که از آنها به عنوان سلاح شيميايي ياد ميشود، بوي میوه که برخي دانش‌آموزان به آن اشاره کرده‌اند، مشخصه نوعي از عامل شيميايي اعصاب به عنوان «تابون» است که در جنگ تحميلي استفاده زيادي داشت اما از آنجايي که گزارش استشمام بوي میوه عمومیت ندارد، نمیتوان چنین استنباط کرد که عامل مسمومیت حتي در برخي از مدارس مي‌تواند يکي از عوامل شيميايي خانواده گاز اعصاب باشد.

عموم موارد شيميايي که مي‌تواند در انسان مسمومیت ايجاد کند معمولا از خودش ردي در فضاي بسته و همین طور روي پوست و داخل بدن کساني که آن را تنفس کرده‌اند، باقي مي‌گذارد. با اين وجود، اقلا و به‌خصوص در قم، مسوولان علوم پزشکی استان اصرار دارند که آزمایش‌هاي سم‌شناسي آزمایشگاه‌هاي مرجع هیچ اثری از آلودگي و سم را در نمونه‌هاي جمع‌آوري شده از محل بروز مسمومیت و همین طور خون و ساير نمونه‌هاي انساني دانش‌آموزان نشان نمي‌دهد. وزارت بهداشت در روزهاي گذشته به طور مکرر در حال تکذيب تمامی گفته‌ها در مورد مسمومیت‌هاي اخير بوده. براي مثال، وقتي اولين گزارش مسمومیت در شهر بروجرد منتشر شد، پدram پاک‌آيين سخنگوي وزارت بهداشت ارتباط اين حادثه با گزارش‌هاي سريالي مسمومیت در قم را رد کرد و گفت: بروز مسمومیت در مدرسه دخترانه احمديه بروجرد، ناشي از انتشار گاز منوکسیدکربن و همین طور نشت گاز از سالن ورزشي مجاور مدرسه بوده. اين درحالي است که دانش‌آموزان مدرسه احمديه بروجرد در گفت‌وگو با هم‌ميهن تاکيد کرده‌اند که دستگاہ‌هاي گرمايشي مدرسه خاموش بوده و نشت گاز از سالن ورزشي مجاور مدرسه نمیتواند محتمل باشد چرا که فضاهاي مسقف مدرسه و سالن ورزشي ديگر به اين مدرسه متصل نيستند و پخش شدن نشتي گاز در فضاي آزاد حياط مدرسه نمیتواند موجب بروز مسمومیت شود. علاوه بر اين بچه‌ها هنگام احساس بروز علائم مسمومیت در کلاسها و فضاهاي بسته مدرسه بودند نه در فضاي باز آن. با انتشار اولين گزارش مسمومیت در شهر بروجرد، شوراي تامين بروجرد در اين مورد تشکيل جلسه داد. بعد از اين جلسه در سوم اسفند، فرماندار مصاحبه کرده و مساله مسمومیت با منوکسید کربن را مطرح کرد که بعدا از طرف سخنگوي وزارت بهداشت هم تکرار شد. اما خيلي زود روشن شد که حتي مسوولان استان لرستان هم اين توضيح را باور نکرده‌اند. دبیرستان احمديه که محل بروز اولين مورد گزارش

مسمومیت‌ها در بروجرد بود، تعطیل شد و سازمان بازرسی استان لرستان اعلام کرد که مساله را بررسی می‌کند. گزارشی از این «بررسی مساله» توسط سازمان بازرسی منتشر نشد، اما گزارش مسمومیت‌ها از دبیرستان احمدیه و مدارس دیگر بروجرد ادامه پیدا کرد. ششم اسفند معاون استاندار لرستان و فرماندار بروجرد گفت که «تیم تخصصی ویژه» مساله را بررسی خواهد کرد اما باز هم گزارشی از نتایج کار این تیم تخصصی ویژه منتشر نشد. يك روز بعد در پی تکرار گزارش مسمومیت از مدرسه احمدیه، معاون سیاسی استانداری لرستان اعلام کرد که «تیم‌های کارشناسی» به مدرسه رفته‌اند تا موضوع را بررسی کنند. خبری از آنچه این «تیم‌های کارشناسی» به دست آورده‌اند هم منتشر نشد. شنبه گذشته، هشتم اسفند، شورای تامین لرستان در مورد مسمومیت‌ها در مدارس بروجرد «جلسه اضطراری» تشکیل داد که باز هم دستور کار و خروجی آن اعلام نشده.

در بروجرد تاکنون نام چهار مدرسه در شمار مدارس که گزارش مسمومیت داده‌اند، منتشر شده. دبیرستان دخترانه احمدیه با سه گزارش مسمومیت در صدر است و تعطیل شده. دبیرستان 15 خرداد و مدرسه پسرانه خیام و دبستان فرشتگان مدارس دیگری هستند که گزارش مسمومیت داده‌اند. واکنش نماینده بروجرد در مجلس به این ماجرا هم مشابه واکنش‌های اولیه نماینده‌های قم در مجلس به گزارش‌های مسمومیت بوده؛ همان طور که ذوالنوری و امیرآبادی دو نماینده قم در بهمن گفته بودند که مساله مسمومیت دانش‌آموزان در مدارس این شهر «امنیتی» است؛ حالا مقصودی، نماینده بروجرد هم می‌گوید «مساله امنیتی است.» نماینده مردم بروجرد هم مانند بسیاری از پدر و مادرها که این روزها در مورد بروز مسمومیت در مدارس نگران هستند می‌گوید باید مدارس تعطیل شود و آموزش به صورت مجازی ادامه پیدا کند تا زمان لازم برای پیدا شدن دلیل گزارش مسمومیت‌های سریالی فراهم شود. نماینده‌های قم هم پیش از این که بگویند مساله بروز مسمومیت در مدارس قم «فوبیا» و «استرس جمعی» است معتقد به چنین راه‌حل‌هایی بودند!

همزمان با افزایش نگرانی‌ها در شهر بروجرد، در قم سریال گزارش‌های مسمومیت دانش‌آموزان ادامه دارد. برخی رسانه‌ها از ثبت اقلایك گزارش مسمومیت در شیراز صحبت کرده‌اند و برخی حالا گزارش مسمومیت در یکی از دبیرستان‌های دخترانه شهر ارومیه را که عامل مسمومیت در آن منوکسیدکربن اعلام شده بود زیر سوال می‌برند.

مسوولان قمی، به‌رغم تلاش و پیگیری‌های خبرنگار «اعتماد» همچنان به تاکید بر این که «گزارش‌های سم‌شناسی از دانش‌آموزان مسموم در قم عادی است و عامل خاصی را نشان نمی‌دهد» بسنده می‌کنند و از انتشار

این گزارش‌های سم‌شناسی که بررسی آنها در آزمایشگاه‌های مرجع در تهران انجام شده است، خودداری می‌کنند.

سواي اینکه از نظر پزشکی و بهداشت محیط چه اتفاقی در جریان است، مسوولان قضایی حتی پیش از آنکه مسوولان وزارت بهداشت و آموزش و پرورش بخواهند در مورد این موضوع گمانه‌زنی کنند تا سهوا اطلاعات یا ظن و گمان‌های خودشان را منتشر کنند، تصمیم گرفته بودند که «این حوادث عمدی است»، اول اسفند، منتظری دادستان کل کشور در پیامی به دادستان قم گفته است که: «مسمومیت دانش‌آموزان قم احتمالا عمدی و اقدامی مجرمانه است» و تاکید کرده که «چنان چه کسانی در این امر [مسمومیت دانش‌آموزان در مدارس] قصور و تقصیری دارند یا توطئه‌ای در کار بوده، برخورد قاطع و قانونی انجام دهید و نتیجه را گزارش کنید.» هشتم اسفند، محمد مصدق، معاون اول قوه قضاییه يك بار دیگر دادستان قم را «مامور پیگیری مسمومیت دانش‌آموزان» کرد. به‌رغم این که بروز مسمومیت در مدارس، اقلا موضوع سه ماده 687، 688 و 689 قانون مجازات اسلامی در مورد اخلاف در نظم و امنیت عمومی است و به‌رغم این که بیش از سه ماه از آغاز این روند گذشته است، دادستانی قم هنوز گزارشی در مورد نتایج بررسی این موضوع از سوی کارشناسان قوه قضاییه در اختیار افکار عمومی قرار نداده است.

روز شنبه، معاون تحقیقات و فناوری وزارت بهداشت - که آزمایشگاه‌های جامع تحقیقاتی این وزارتخانه در حوزه اختیار آن قرار دارد - در مشهد گفته بود که «مسمومیت دانش‌آموزان قمی ناشی از ترکیبات شیمیایی در دسترس بوده، عفونی و قابل انتقال به دیگران نیست.» او همچنین گفت که ترکیبات به کار رفته در این حوادث «مواد شیمیایی جنگی نیست.» دکتر پناهی، تنها ساعتی بعد از این اظهارات و بعد از این که پاک‌آیین، سخنگوی وزارت بهداشت آن را تکذیب کرد، در گفت‌وگو با ایرنا گفت که منظورش بد فهمیده شده و قصد نداشته بگوید مسمومیت‌ها در قم «عمدی» هستند. هر چند اگر او اظهاراتش را تکذیب نمی‌کرد هم آنچه گفته بود تازگی نداشت و مقامات قضایی قبلا احتمال عمدی بودن این حوادث را مطرح کرده بودند.

افکار عمومی این روزها تشنه گمانه‌زنی‌های رادیکال در مورد گزارش‌های سریالی مسمومیت است. از مقایسه گزارش‌های مسمومیت دانش‌آموزان در شهرهای ایران با حوادث مشابه در هرات افغانستان که 8 سال پیش در سال 93 در چند مدرسه دخترانه رخ داده است، تا مقایسه این حوادث با عملیات تروریستی در متروی توکیو که با گاز سارین انجام شده، مردم مسیری برای تفسیر این ماجرا پیدا کرده‌اند که احتمالا مقامات رسمی از آن استقبال نمی‌کنند. همزمان برخی رسانه‌های فارسی‌زبان داخلی و خارجی احتمال دست داشتن گروه‌های

تندرو مذهبي در اين مسموميتها را مطرح کرده و به آن دامن ميزنند و برخي از احتمال مسموم کردن دانش‌آموزان با حل کردن قرص برنج در آب حرف ميزنند، آلومينيوم فسفيد يا همان قرص برنج، مي‌تواند گاز فسفين هم منتشر کند که هر چند اشتراك جزئي با سومان - که در شمار «عامل اعصاب» است قرار مي‌گيرد - فاصله مولکولي آن به قدری با اين گاز زياد است و تاثير و کشندگي آن به قدری بالاست که احتمال صحت اين گمانه‌زني‌ها را تا حد «صفر» کاهش مي‌دهد.

ما هنوز نمي‌دانيم عامل بروز مسموميت در مدارس قم و بروجرد چيست؟ تکذيب‌هاي پي در پي، قول پيگيري مراجع مختلف از وزارت آموزش و پرورش گرفته تا وزارت بهداشت و سازمان بازرسي و قوه قضاييه، هنوز اطلاعات قابل استنادي در اختيار افکار عمومي نگذاشته‌اند. درخواست‌هاي مکرر براي تشکيل کميته حقيقت‌ياب و اعزام تيم‌هاي تخصصي به محل حوادث در اين روزها از طرف نمايندگان مختلف مجلس چه از شهرهاي محل حادثه، چه از جاهاي ديگر منتشر شده اما آنها هم هنوز به نتيجه‌اي نرسيده است.

مسوولان مکرر مي‌گويند «در حال پيگيري» هستند، اما نتيجه پيگيري‌هاي‌شان را با ما به اشتراك نمي‌گذارند. ظاهراً غريبه در اين ماجرا، مردم، افکار عمومي نگران و خانواده‌هايي هستند که نمي‌دانند بچه‌هاي‌شان در مدرسه امنيت دارند يا نه.